

JUSTITSMINISTERIET

Civilafdelingen

Dato: 4. oktober 2016
Kontor: Procesretskontoret
Sagsbeh: Louise Falkenberg
Sagsnr.: 2016-430-0027
Dok.: 2046608

KOMMENTERET HØRINGSOVERSIGT
over
betænkning nr. 1558/2016 om reform af den civile retspleje IX
(Sagkyndig bevisførelse mv.)

1. Hørte myndigheder og organisationer

Betænkning nr. 1558/2016 om sagkyndig bevisførelse mv. har været i høring hos:

Østre Landsret, Vestre Landsret, Sø- og Handelsretten, byretterne, Domstolsstyrelsen, Den Danske Dommerforening, Dommerfuldmægtigforeningen, Rigsadvokaten, Rigspolitiet, Aalborg Universitet, ADIPA (Association of Danish Intellectual Property Attorneys), Advokatrådet, Akademikernes Centralorganisation, Danmarks Jurist- og Økonomforbund, Danmarks Rederiforening, Dansk Arbejdsgiverforening, Dansk Byggeri, Dansk Ejendomsmæglerforening, Dansk Erhverv, Dansk Industri, Dansk InkassoBrancheForening, Dansk Journalistforbund, Danske Advokater, Danske Insolvensadvokater, Danske Mediers Forum, Danske Speditører, Det Danske Voldgiftsinstitut, Fagligt Fælles Forbund 3F, Finans og Leasing, Finansrådet, Forbrugerrådet TÆNK, Forbrugeombudsmanden, Forenede Danske Motorejere (FDM), Foreningen af Offentlige Anklagere, Foreningen af Statsadvokater, Foreningen af Statsforvaltningsdirektører, Foreningen af Statsforvaltningsjurister, Forsikring og Pension, FSR – Danske Revisorer, Funktionærernes og Tjenestemændenes Fællesråd, HK/Danmark, Håndværksrådet, Institut for Menneskerettigheder, Kommunernes

Slotsholmsgade 10
1216 København K.

Telefon 7226 8400
Telefax 3393 3510

www.justitsministeriet.dk
jm@jm.dk

Landsforening, Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen, Københavns Rets-
hjælp, Københavns Universitet, Landsforeningen af Forsvarsadvokater,
Landsorganisationen i Danmark, Liberale Erhvervs Råd, Politiforbundet i
Danmark, Politidirektørforeningen, Realkreditforeningen, Retspolitisk
Forening, Syddansk Universitet, TEKNIQ Installatørernes Organisation,
Voldgiftsnævnet for Bygge- og Anlægsvirksomhed og Århus Retshjælp.

Justitsministeriet har modtaget høringssvar fra følgende:

Østre Landsret, Vestre Landsret, Sø- og Handelsretten, byretterne, Dom-
stolsstyrelsen, Den Danske Dommerforening, Rigsadvokaten, Rigspolitiet,
Advokatrådet, Danmarks Rederiforening, Dansk Arbejdsgiverforening,
Dansk Byggeri, Dansk Industri, Danske Advokater, Fagligt Fælles For-
bund 3F, Forbrugerrådet TÆNK, Forbrugerombudsmanden, Foreningen af
Statsforvaltningsdirektører, Forsikring & Pension, FSR - Danske Reviso-
rer, Funktionærernes og Tjenestemændenes Fællesråd, Håndværksrådet,
Institut for Menneskerettigheder, Københavns Retshjælp, Realkreditfore-
ningen, TEKNIQ Installatørernes Organisation, Syddansk Universitet og
Aalborg Universitet.

Nedenfor er gengivet de væsentligste punkter i de modtagne høringssvar.

Justitsministeriets kommentarer til høringssvarene er anført med *kursiv*.

2. Høringssvarene

2.1. Generelt

**Østre Landsret, Vestre Landsret, Den Danske Dommerforening, Rigs-
advokaten, Rigspolitiet, Dansk Arbejdsgiverforening, Forbrugerom-
budsmanden, Foreningen af Statsforvaltningsdirektører, FSR – Dan-
ske Revisorer, Københavns Retshjælp, Realkreditforeningen og Syd-
dansk Universitet** har ingen bemærkninger til betænkningen.

Domstolsstyrelsen forventer på baggrund af det oplyste et begrænset øget
ressourceforbrug, som vil kunne håndteres inden for domstolenes eksiste-
rende økonomiske rammer. Domstolsstyrelsen vil dog følge udviklingen
på området og forbeholder sig at vende tilbage, hvis udviklingen viser sig
at afvige markant fra de forudsætninger, der er lagt til grund i Retsplejerå-
dets betænkning.

Byretterne bemærker, at en øget brug af sagkyndig bevisførelse som beskrevet i betænkningen vil kunne medføre et øget ressourceforbrug og længere sagsbehandlingstider. Høringen giver ikke i øvrigt byretterne anledning til at fremkomme med bemærkninger.

Danmarks Rederiforening tiltræder Retsplejerådets forslag om ændring af retsplejeloven, så der åbnes mulighed for udvidet anvendelse af syn og skøn, fremlæggelse af ensidigt indhentede erklæringer og afhøring af personer, der har afgivet sådanne erklæringer, under den forudsætning, at der i samme omfang som hidtil sker henvisning af retssager til Sø- og Handelsretten, samt at der fokuseres på anvendelse af de særlige kompetencer, som denne domstol besidder.

Der lægges ikke med lovforslaget op til at ændre i retsplejelovens regler om, hvornår sager kan henvises til behandling ved Sø- og Handelsretten.

2.2. Flere skønsmænd til at vurdere samme spørgsmål

2.2.1. To eller flere skønsmænd fra starten

Sø- og Handelsretten vurderer, at den hidtidige danske ordning i visse tilfælde har betydet, at danske domstole er blevet fravalgt som aftalt værneting i erhvervstvister med udenlandske parter, fordi bedømmelsen af store og vigtige bevisspørgsmål er ganske afhængig af, at den rigtige skønsmand er blevet udmeldt. Ulemperne ved den hidtidige ordning kan dog i vidt omfang imødegås ved den foreslåede adgang til at udmelde to skønsmænd fra starten i de tilfælde, som er omfattet af Retsplejerådets forslag.

Advokatrådet er enig i Retsplejerådets forslag om at åbne mulighed for, at retten kan beslutte fra starten at udpege to eller flere skønsmænd med samme faglige baggrund til at besvare de samme spørgsmål, navnlig i de tilfælde, hvor der er flere forskellige anerkendte teoretiske eller metodiske tilgange inden for det pågældende fagområde. Advokatrådet bekræfter i den forbindelse, at det er en praktisk forekommende problemstilling.

Danske Advokater bemærker, at retten som udgangspunkt bør imødekomme en begæring om udmeldelse af flere skønsmænd, hvis parterne er enige om begæringen, medmindre den ene part er bevilliget fri proces. Danske Advokater bemærker endvidere, at såfremt retten måtte finde, at der i øvrigt er grundlag for at udpege flere skønsmænd, f.eks. fordi der kan være flere fagligt anerkendte tilgange til det emne, som syn og skøn skal

vedrøre, bør sagens værdi eller den omstændighed, at sagen ikke har videregående betydning, ikke kunne medføre, at der alene udpeges en skønsmand.

Dansk Industri er som udgangspunkt enig i, at det i sager, som økonomisk kan bære det, kan være en god idé at øge rettens oplysningsniveau, således at en sag belyses med flere forskellige tilgange. Da forslaget vil kunne øge sagsomkostningerne forbundet med civile sager, er Dansk Industri dog af den holdning, at det alene bør anvendes i sager, hvor der er et klart behov for at få flere faglige synsvinkler, og Dansk Industri anbefaler derfor, at domstolene opfordres til at vælge den mindst omkostningstunge løsning, således at der som udgangspunkt kun udpeges to skøns mænd fra starten, hvis parterne er enige om dette, eller når det fremstår klart, at det er nødvendigt for sagen.

Forsikring & Pension er af den opfattelse, at den af Retsplejerådet foreslåede "liberalisering" af syn og skøn og ekspertudtalelser vil gøre det væsentligt dyrere at føre retssager. Hertil kommer, at sagsbehandlingstiden generelt vil blive forlænget som følge af en øget brug af skønsrapporter, ensidigt indhentede erklæringer, afhjæmning af skøns mænd mv., ligesom rådets forslag kan tænkes at medføre flere ankesager.

Forbrugerrådet TÆNK er bekymret for, at muligheden for at inddrage flere sagkyndige er af størst interesse for den part, der har bedst råd til at betale og forudsæ, at der ikke vil være behov herfor i almindelige forbrugersager om mangler ved en løsøre genstand. Forbrugerrådet har dog samtidig forståelse for, at det i principielle sager, som involverer mange forbrugere og samlet set store værdier, kan give mening at inddrage mere end en sagkyndig.

Institut for Menneskerettigheder tilslutter sig, at en eventuel ændring af retsplejeloven, således at der i en retssag vil kunne udpeges flere skøns mænd inden for samme fagområde, skal administreres i overensstemmelse med retsplejelovens § 152 a, der henviser til artikel 6 i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention om bl.a. retten til at få sin sag behandlet inden for en rimelig frist.

Der indføres med lovforslaget mulighed for, at retten, hvis den finder det hensigtsmæssigt, kan beslutte fra starten at udpege to (eller flere) skøns mænd til at besvare de samme spørgsmål.

Som anført i lovforslagets almindelige bemærkninger pkt. 2.1.3, er Justitsministeriet enig med Retsplejerådet i, at der navnlig vil kunne være anledning til fra starten at udpege to (eller flere) skønsmænd til at besvare de samme spørgsmål i tilfælde, hvor der er forskellige faglige relevante synsvinkler eller metoder inden for det pågældende fagområde, og hvor der samtidig er rimelig grund til at antage, at dette vil kunne få betydning for skønsmandens konklusioner. Den foreslåede bestemmelse udelukker dog ikke, at der også i andre tilfælde vil kunne være anledning til at udpege flere skønsmænd til at besvare de samme spørgsmål.

Det vil være op til retten at vurdere, om det i det enkelte tilfælde på grundlag af sagens og skønstemaets karakter vil være hensigtsmæssigt fra starten at udpege flere skønsmænd. Retten vil i den forbindelse kunne lægge vægt på, om begge parter eller kun den ene part ønsker flere skønsmænd udpeget, men retten er ikke bundet af en eventuel enighed mellem parterne herom. Retten må således også inddrage det omkostningsmæssige aspekt, dvs. om sagen kan "bære" fordyrelse. Dette gælder navnlig i tilfælde, hvor kun den ene part ønsker flere skønsmænd udpeget.

Det forudsættes, at retten kun træffer bestemmelse om at udpege flere skønsmænd, hvis en af parterne eller begge anmoder herom. Hvis sagens parter er enige herom, vil der således ikke være noget til hinder for, at der fra starten alene udpeges en enkelt skønsmand, der herefter adspørges om, hvorvidt der på det pågældende fagområde eksisterer andre faglige tilgange end vedkommendes egen, og om disse andre tilgange i givet fald er afspejlet i skønsmandens besvarelse.

2.2.2. Udvidet mulighed for nyt syn og skøn om samme spørgsmål

Sø- og Handelsretten tiltræder, at der åbnes mulighed for efterfølgende at udmelde nyt syn og skøn om samme spørgsmål i de tilfælde, som Retsplejerådet foreslår.

Advokatrådet er enig med Retsplejerådet i, at muligheden for at få udmeldt et nyt syn og skøn bør udvides, navnlig hvis det sandsynliggøres over for retten, at den første skønsmands konklusioner kan være udslag af en faglig tilgang til spørgsmålene, som ikke er enerådende inden for det pågældende fag.

Danske Advokater bemærker, at hvis retten måtte finde, at der i øvrigt er grundlag for at udmelde et nyt syn og skøn – f.eks. fordi der er rimelig

grund til at antage, at en anden skønsmand vil konkludere væsentligt anderledes end den allerede udpegede skønsmand – bør sagens værdi eller den omstændighed, at sagen ikke måtte have en videregående betydning, som udgangspunkt ikke kunne medføre, at der ikke udmeldes et nyt syn og skøn ved andre skøns mænd. Danske Advokater finder endvidere, at hensynet til sagens fremme som udgangspunkt ikke må kunne medføre, at en begæring om et nyt syn og skøn ved andre skøns mænd ikke imødekommes, såfremt det – som det vel normalt vil være tilfældet – først efter fremkomsten af skønserklæringen fra den oprindeligt udpegede skønsmand måtte vise sig, at der er grundlag for et nyt syn og skøn.

Dansk Industri finder, at det vil være formålstjenstligt med retningslinjer for, hvordan man kan bevise, at der eksisterer flere faglige synsvinkler, da betænkningen ikke er klar i sin beskrivelse heraf. Dansk Industri finder endvidere, at formuleringen af den foreslåede bestemmelse i retsplejelovens § 209 ikke gør det klart, i hvilke situationer et fornyet syn og skøn kan finde sted, og at det derfor vil være formålstjenstligt, hvis en del af de præciseringer, der fremgår af lovforslagets bemærkninger, kommer til at fremgå af lovteksten.

Forbrugerrådet TÆNK lægger afgørende vægt på, at der i forbrugersager er mulighed for at stille spørgsmål til en anden skønsmand i situationer, hvor der er forskellige ”skoler” på et område (og hvor der derfor kunne have været udpeget to skøns mænd i første omgang), eller hvor forbrugeren af hensyn til tilliden til retssystemet har et velbegrundet ønske om endnu en sagkyndig udtalelse. Det forudsætter dog, at der er mulighed for retshjælp eller fri proces.

Forsikring & Pension finder, at der allerede i dag er mulighed for at indhente skønserklæringer og erklæringer mv., hvor der er relevant for sagen, og at dommeren ikke hjælpes ved at tillade indhentelse af flere erklæringer om samme spørgsmål, idet dommeren herved vil skulle vælge mellem flere modstridende sagkyndige vurderinger.

Fagligt Fælles Forbund 3F henstiller til, at der tages stilling til håndteringen af den situation, hvor forskellige skøns mænd er fremkommet med forskellige vurderinger i lyset af deres respektive specialer, og hvor dommeren, der sjældent vil have de fornødne kompetencer, således skal foretage en vurdering af, hvilket af de repræsenterede specialers syn på sagens genstand, som er mest korrekt.

Som anført i lovforslagets almindelige bemærkninger pkt. 2.1.3, er Justitsministeriet enig med Retsplejerådet i, at der bør åbnes mulighed for at tillade nyt syn og skøn ved en anden skønsmand i de tilfælde, som er omfattet af den foreslåede bestemmelse i retsplejelovens § 198, med henblik på at opfange de tilfælde, hvor man ikke forud for udmeldingen af syn og skøn har været opmærksom på risikoen for, at skønsmanden ikke dækker hele det relevante faglige spektrum i sin tilgang til sagen.

Justitsministeriet er dog også enig med rådet i, at der skal være mulighed for, at retten efter en konkret vurdering kan lægge vægt på væsentlige hensyn til sagens fremdrift, hvilket kan tale afgørende imod at tillade nyt syn og skøn, ligesom retten bør inddrage muligheden for at stille supplerende spørgsmål til den første skønsmand i vurderingen af, om nyt syn og skøn skal udmeldes.

For så vidt angår spørgsmålet om, hvordan en part kan sandsynliggøre over for retten, at den første skønserklæring ikke på rimelig måde afspejler, at der er forskellige relevante faglige synsvinkler på det pågældende faglige område, kan Justitsministeriet tilslutte sig Retsplejerådets overvejelser herom (betænkningen side 54). Som anført af Retsplejerådet tillader retterne allerede i dag i praksis, at parterne fremlægger sagkyndige erklæringer, selv om de er indhentet ensidigt efter sagens anlæg og modtagelsen af den første skønserklæring, når det sker for at understøtte og begrunde en begæring om nyt syn og skøn. Justitsministeriet finder ligesom Retsplejerådet, at denne praksis er hensigtsmæssig. Justitsministeriet bemærker i den forbindelse, at det – som det også fremgår af bemærkningerne til den foreslåede bestemmelse i retsplejelovens § 209 – ikke i sig selv vil være nok, at parten henviser til en ensidigt indhentet erklæring, som anfægter den første skønsmands konklusioner, hvis erklæringen ikke i øvrigt underbygger partens indsigelser, herunder navnlig at der er ”flere skoler” inden for det pågældende fagområde, og at dette kan have betydning for skønnet.

Justitsministeriet kan i øvrigt tilslutte sig den formulering af § 209, som er foreslået af Retsplejerådet, og ministeriet finder således ikke, at der er behov for en yderligere præcisering af, hvornår et fornyet syn og skøn vil kunne finde sted.

Justitsministeriet finder endvidere ikke, at der er behov for en nærmere regulering af, hvordan retten skal forholde sig i tilfælde, hvor to (eller flere) skøns mænd har besvaret de samme spørgsmål ud fra forskellige faglige

synsvinkler, da det i disse – såvel som i alle andre – tilfælde bør være overladt til at retten at vurdere vægten af de beviser, som er fremlagt. Det bemærkes i den forbindelse, at retten i medfør af retsplejelovens § 20, vil kunne bestemme, at der skal deltage sagkyndige retsmedlemmer i sagen.

2.3. Sagkyndige erklæringer og sagkyndige vidner i civile sager

2.3.1. Generelt om sagkyndige erklæringer

Fagligt Fælles Forbund 3F opfordrer til, at det præciseres, at speciallægeerklæringer, der er indhentet af eller på foranledning af tredjeparter uden interesse i udfaldet af den verserende tvist, herunder erklæringer indhentet af Arbejdsskadestyrelsen eller Ankestyrelsen, kommuner, pensionsselskaber mv., generelt ikke anses for ensidigt indhentede. Forbundet opfordrer endvidere til, at det præciseres, at en speciallægeerklæring i øvrigt ikke anses for ensidigt indhentet, blot fordi skadelidte har medvirket ved undersøgelsen og/eller har haft adgang til at udtale sig om valget af undersøgende speciallæge.

Forbundet henstiller desuden til, at der tages stilling til, hvorvidt foto- og videomateriale, der er ensidigt indhentet efter sagsanlægget, skal tillades fremlagt under sagen, samt om et sådant materiale kan medsendes til en eventuel skønsmand.

Som det fremgår af bemærkningerne til den foreslåede bestemmelse i retsplejelovens § 209 a, er sagkyndige erklæringer indhentet fra organer som f.eks. Retslægerådet og Arbejdsmarkedets Erhvervssikring, der har et særligt lovmæssigt grundlag for at afgive sagkyndige udtalelser til brug ved afgørelsen af retstvister, ikke omfattet af bestemmelsen, idet sådanne erklæringer ikke kan anses som ensidigt indhentede.

Justitsministeriet finder i lighed med Retsplejerådet, at det må afgøres ved en fortolkning af reglerne om det pågældende organ, om adgangen til at indhente og fremlægge en erklæring herfra ophører, når der er anlagt retssag om det krav, som erklæringen skal belyse (betænkningen side 64-65). Det vil således bero på en konkret vurdering i det enkelte tilfælde, herunder af de nærmere omstændigheder, hvorunder f.eks. en speciallægeerklæring er udarbejdet, om der er tale om en ensidigt indhentet erklæring. Justitsministeriet finder på baggrund heraf ikke, at dette spørgsmål bør præciseres yderligere i lovforslaget. Det bemærkes dog, at det forhold, at skadelidte har medvirket til en lægelig undersøgelse efter Justitsministe-

riets opfattelse ikke i sig selv indebærer, at en erklæring må anses for ensidigt indhentet.

Da Retsplejerådets forslag alene omfatter sagkyndige erklæringer, som efter deres karakter svarer til syn og skøn, er fotografier og videomateriale ikke omfattet af de foreslåede bestemmelser.

2.3.1.2. Sagkyndige erklæringer indhentet ensidigt før sagsanlæg

Sø- og Handelsretten bemærker, at retten i de ofte meget omfattende forbudssager om intellektuelle rettigheder, hvor hovedforhandlingen kan have samme omfang som i en egentlig civil sag, har meget gode erfaringer med at benytte sig af ensidigt indhentede erklæringer som grundlag for rettens afgørelse. Det er imidlertid helt afgørende, at begge parter har mulighed for på lige fod at gøre brug af dette bevismiddel. Sø- og Handelsretten tilslutter sig derfor forslaget om, at en part skal have mulighed for at indhente en ”moderklæring”, selv om dette sker efter, at en retssag er anlagt.

Advokatrådet og **Dansk Industri** er enige med Retsplejerådet i det hensigtsmæssige i at lovfæste den gældende adgang for parterne i en retssag til som led i bevisførelsen at fremlægge sagkyndige erklæringer, der er indhentet ensidigt af den enkelte part, inden sagen blev anlagt. Advokatrådet og Dansk Industri tilslutter sig endvidere, at modparten i sådanne tilfælde skal have mulighed for at fremlægge en ensidigt indhentet ”moderklæring”. Også **Institut for Menneskerettigheder** finder forslaget om adgang til at fremlægge ”moderklæringer” positivt.

Danske Advokater er af den opfattelse, at det bør være uden betydning for en parts adgang til at fremlægge en ”moderklæring”, om parten har vidst, at der ville blive anlagt en retssag, eller om parten har haft tid til at indhente ”moderklæringen” forud for anlæg af retssagen. En part bør således altid have adgang til at fremlægge en ”moderklæring” efter retssagens anlæg, hvis erklæringen er omfattet af den foreslåede § 341 a. Der bør ikke stilles krav om, at parten skal have afholdt udgiften til indhentelse af ”moderklæringen”, før sagsanlægget blev en realitet.

Danske Advokater finder endvidere, at det bør afgøres på baggrund af en konkret vurdering i medfør af retsplejelovens § 316, stk. 1, om der er grundlag for at erstatte parternes udgifter til indhentelse af erklæringer forud for retssagen og ”moderklæringer” efter retssagens anlæg. Det bør der-

for ikke forudsættes, at udgifterne til indhentelse af sådanne erklæringer ikke kan erstattes som sagsomkostninger.

Fagligt Fælles Forbund 3F er ikke afvisende over for forslaget om at give en part mulighed for at indhente en ”moderklæring”. Forbundet finder dog, at den foreslåede formulering af bestemmelsen giver anledning til betydelig usikkerhed. Forbundet anfører i den forbindelse, at det bør præciseres, at en part allerede i svarskriftet eller på det forberedende retsmøde i henhold til retsplejelovens § 353, skal tilkende, om parten har til hensigt at indhente og fremlægge en ”moderklæring”.

Forbundet henstiller endvidere til, at det præciseres, hvad der skal forstås ved en ”moderklæring”. Forbundet bemærker i den forbindelse, at ”moderklæringer” bør indhentes hos eksterne og uvildige tredjeparter og bero på et objektivt og neutralt grundlag, således at de reelt kan bidrage til sagens oplysning og ikke blot bliver et forsvar af et forhåndsbestemt synspunkt i sagen.

Forbundet opfordrer til, at det nærmere præciseres, hvilke omstændigheder der skal være til stede – herunder gerne en nærmere tidsmæssig afgrænsning – før betingelserne for at kunne indhente og fremlægge en moderklæring er opfyldt. Forbundet henstiller desuden til, at det præciseres, hvorvidt den skadelidte i en arbejds- eller personskadesag er forpligtet til at medvirke til indhentelse af ”moderklæring”.

Der indføres med lovforslaget adgang til, at modparten i de tilfælde, hvor den anden part fremlægger en sagkyndig erklæring, som er indhentet inden sagsanlægget, kan fremlægge en ”moderklæring”, selv om det først har været muligt at indhente moderklæringen efter sagsanlægget. Formålet hermed er navnlig at stille parterne lige med hensyn til deres muligheder for at etablere et udbygget og oplyst grundlag for en eventuel skønforretning og for efter behov at redegøre for deres syn på de omtvistede spørgsmål over for skønsmanden. Adgangen til at fremlægge en ”moderklæring” er dog ikke begrænset til tilfælde, hvor der skal foretages syn og skøn

Da den foreslåede adgang til at indhente og fremlægge en ”moderklæring” således beror på almindelige principper om kontradiktion, er den ikke begrænset til tilfælde, hvor den anden part fremlægger en sagkyndig erklæring, der er indhentet umiddelbart før sagsanlægget eller med et eventuelt sagsanlæg for øje. Det er ligeledes ikke en betingelse for at indhente

og fremlægge en "moderklæring", at modparten ikke har været i stand til at indhente en sagkyndig erklæring, inden sagen blev anlagt.

Som det fremgår af bemærkningerne til den foreslåede bestemmelse i retsplejelovens § 341 a, er en "moderklæring" en sagkyndig erklæring, der svarer til syn og skøn, dvs. en erklæring som indebærer en besigtigelse og/eller beskrivelse samt vurdering af et konkret faktisk forhold, som er genstand for bevisførelse under sagen.

Det er uden betydning, hvem der har afgivet erklæringen, og lovforslaget indebærer ikke nogen forpligtelse for sagens parter eller andre til at medvirke til hverken udarbejdelse eller indhentelse af erklæringen. Da adgangen til at indhente og fremlægge en "moderklæring" alene omfatter de tilfælde, hvor modparten først efter sagsanlægget har indhentet en sagkyndig erklæring, stilles der ikke krav om, at udgiften hertil skal være afholdt inden dette tidspunkt.

Det følger af retsplejelovens § 353, stk. 4, at anmodninger om bevisførelse, der forlænger sagsbehandlingstiden væsentligt, skal fremsættes i det forberedende retsmøde eller, hvis et sådant møde ikke afholdes, senest 4 uger efter rettens meddelelse om, at der ikke skal holdes et forberedende møde. Anmodninger om indhentelse af sagkyndige erklæringer og moderklæringer vil efter omstændighederne kunne være omfattet af denne bestemmelse. Justitsministeriet finder ikke, at er behov for yderligere regulering af dette spørgsmål.

Justitsministeriet forudsætter i lighed med Retsplejerådet, at udgifterne til sagkyndige erklæringer, der er indhentet forud for sagsanlægget, og "moderklæringer" som udgangspunkt ikke skal kunne dækkes som sagsomkostninger efter retsplejelovens § 316, idet der er tale om erklæringer, der er ensidigt indhentet af sagens parter uden rettens mellemkomst. Det henvises i den forbindelse til bemærkningerne til den foreslåede bestemmelse i retsplejelovens § 341 a, idet det bemærkes, at afgørelsen af, hvilke udgifter der i den enkelte sag kan dækkes som sagsomkostninger, beror hos domstolene.

2.3.2. Sagkyndige erklæringer indhentet efter sagsanlæg

Sø- og Handelsretten, Advokatrådet og Aalborg Universitet tilslutter sig Retsplejerådets forslag om, at begge parter i enighed og med rettens tilladelse kan benytte sig af egne eksperter, enten som alternativ til syn og

skøn eller som supplement til dette. Sø- og Handelsretten er imidlertid også enig i, at der bør kunne tages ressourcemæssige hensyn ved afgørelsen af, hvilke bevismidler parterne skal benytte sig af i den enkelte sag.

Danske Advokater er af den opfattelse, at retten som udgangspunkt ikke bør kunne modsætte sig, at parterne fremlægger erklæringer, som parterne hver især har indhentet fra sagkyndige, som supplement til eller i stedet for optagelse af syn og skøn, når parterne er enige om, at der bør indhentes sådanne erklæringer.

Danske Advokater er endvidere af den opfattelse, at der ikke er grundlag for at udelukke muligheden for, at en part som sagsomkostninger kan få erstattet sine udgifter til indhentelse af sagkyndige erklæringer, hvis det har været rimeligt at indhente den pågældende erklæring.

Danske Advokater er endelig af den opfattelse, at en fælles anmodning fra sagens parter om tilladelse til at fremlægge sagkyndige erklæringer, som parterne hver især indhenter, efter at retssagen er anlagt, som supplement til eller i stedet for syn og skøn, ikke bør afslås af retten, selv om anmodningen først fremkommer efter det forberedende retsmøde eller mere end 4 uger efter, at rettens meddelelse om, at der ikke afholdes et forberedende retsmøde. Dette vil i praksis særligt gælde i forhold til større, komplekse sager.

Dansk Industri bifalder, at det i sager, hvor parterne er enige, gøres muligt at anvende sagkyndige erklæringer, som er indhentet ensidigt. Dansk Industri mener dog, at det bør fremhæves, at det ikke kan få processuel skadevirkning for en part at sige nej til en sådan forespørgsel fra modparten. Dansk Industri er i lighed med Danske Advokater ikke enig i, at hver part selv skal betale de sagsomkostninger, der er forbundet med egne erklæringer.

Dansk Byggeri ser positivt på den øgede mulighed for anvendelse af sagkyndige erklæringer, der udover at lovfæste de i retspraksis udviklede regler vedrørende fremlæggelse af ensidigt indhentede erklæringer, også giver en mulighed for at få flere teoretiske tilgange belyst. Dansk Byggeri finder dog, at retten i de tilfælde, hvor parternes egne erklæringer ønskes fremlagt i stedet for syn og skøn, og hvor det med høj grad af sandsynlighed bliver nødvendigt at afgøre sagen ud fra almindelige bevisbyrderegler, ikke bør tillægge parternes enighed om fremlæggelse af egne sagkyndige er-

klæringer afgørende betydning, men i stedet afviser fremlæggelse med henvisning til retsplejelovens § 341.

Forbrugerrådet TÆNK bemærker, at det er vigtigt, at forbrugersager ikke udvikler sig til en kamp på sagkyndige erklæringer, idet dette kunne blive en fordel for den part, som kan betale for sådanne erklæringer. Forbrugerrådet har dog ingen indvendinger imod, at ligestillede parter kan blive enige om hver især at indhente sagkyndige erklæringer under en retssag.

Forsikring & Pension finder, at de af Retsplejerådet foreslåede ændringer vil kunne påvirke retssikkerheden betydeligt, idet den økonomisk velfunderede part vil kunne mønstre de bedste og stærkeste tekniske eller faglige sagkyndige, hvilket giver en øget ulighed mellem sagens parter. Forsikring & Pension er endvidere af den opfattelse, at ”battle of experts” ikke er en retning, som det danske retssystem bør trækkes i.

Tekniq finder, at Retsplejerådets forslag generelt indebærer en risiko for vidtløftige anmodninger om nyt syn og skøn, blot fordi man ikke er tilfreds med den afgivne erklæring, eller ”battle of experts”. Tekniq foreslår derfor, at konsekvenserne af en eventuel lovændring vurderes efter ca. 5 år.

Som anført i lovforslagets almindelige bemærkninger pkt. 2.2.3, er Justitsministeriet enig med Retsplejerådet i, at det vil være hensigtsmæssigt at lovfæste en ordning, hvorefter parterne i civile sager i enighed og med retens tilladelse kan vælge, at de som led i bevisførelsen fremlægger sagkyndige erklæringer, som parterne hver især indhenter, enten som supplement til eller i stedet for syn og skøn.

Justitsministeriet kan i den forbindelse tilslutte sig Retsplejerådets overvejelser herom (betænkningen side 61-64). Justitsministeriet finder således i lighed med Retsplejerådet, at en række forhold – herunder bl.a. risikoen for, at bevisførelsen udvikler sig til en slags ”battle of experts” – taler imod at indføre en ubegrænset, generel adgang for parterne i civile sager til som led i bevisførelsen at fremlægge ekspertudsagn, der indhentes ensidigt efter et sagsanlæg. Justitsministeriet er derimod enig med Retsplejerådet i, at den foreslåede ordning, der forudsætter en fælles anmodning fra sagens parter og således i vidt omfang er baseret på et almindeligt procesretligt dispositionsprincip, i praksis vil medføre, at syn og skøn kun fravælges eller suppleres i tilfælde, hvor parterne reelt er nogenlunde ligestillede med hensyn til deres muligheder for at varetage egne interesser under bevisførelsen via kontakt til velkvalificerede sagkyndige.

Justitsministeriet kan endvidere tilslutte sig, at retten ved vurderingen af, om tilladelse til bevisførelse efter den foreslåede bestemmelse bør gives, må lægge betydelig vægt på parternes enighed – også selv om retten forudser, at man reelt må afgøre sagen på grundlag af overvejelser om bevisbyrde – men at der kan forekomme tilfælde, hvor hensynet til sagens fremme taler afgørende imod parternes ønske. Det bemærkes i den forbindelse, at retten – ud over at opfordre parterne til at tilvejebringe syn og skøn – af egen drift vil kunne bestemme, at der skal deltage sagkyndige retsmedlemmer i sagen, jf. retsplejelovens § 20.

For så vidt angår bemærkningen om, at retten ikke bør afslå anmodninger om tilladelse til at supplere eller erstatte syn og skøn med sagkyndigt indhentede erklæringer, som fremsættes efter det forberedende retsmøde, eller hvis et sådant møde ikke afholdes, senest 4 uger efter rettens meddelelse om, at der ikke skal afholdes et forberedende møde, bemærkes, at retten efter forberedelsens afslutning vil kunne give tilladelse til førelse af nye beviser, herunder bevisførelse, der forlænger sagsbehandlingstiden væsentligt, såfremt retten vurderer, at betingelserne i retsplejelovens § 358, stk. 6, er opfyldt.

Som anført i lovforslagets almindelige bemærkninger pkt. 2.2.3 er Justitsministeriet enig med Retsplejerådet i, at hver part uanset sagens udfald bør betale de sagsomkostninger, der angår den pågældende parts egne eksperter, medmindre retten undtagelsesvis bestemmer andet i medfør af retsplejelovens § 318. Justitsministeriet kan i den forbindelse tilslutte sig Retsplejerådets overvejelser herom (betænkningens side 67). Justitsministeriet bemærker i forlængelse heraf, at sagens parter ikke – som i tilfælde, hvor der er tale om syn og skøn udmeldt af retten – vil have lejlighed til at udtale sig om det vederlag, som skal betales til modpartens ekspert, inden der indhentes en erklæring fra den pågældende.

Justitsministeriet finder ikke, at der er behov for at indsætte en revisionsklausul i lovforslaget, ligesom ministeriet ikke finder grundlag for at etablere lovovervågning med henblik på at vurdere virkningerne af lovforslaget. Justitsministeriet har i den forbindelse lagt vægt på, at lovforslaget ikke forventes at indebære vidtrækkende konsekvenser for hverken domstolene eller sagens parter.

2.3.3. Sagkyndige vidner

Sø- og Handelsretten tilslutter sig, at der åbnes mulighed for ”expert conferencing” under hovedforhandlingen. Sø- og Handelsretten påpeger imidlertid de ganske store praktiske problemer, som kan være forbundet med at skulle gengive begge eksperterens forklaringer i en dom eller kendelse, som også skal kunne danne grundlag for anke- eller kærebehandling og foreslår derfor, at det overvejes, om en ”expert conferencing” skal kunne lyd- eller videooptages, således at optagelsen kan afspilles under behandlingen af en anke eller kære som alternativ til en udførlig gengivelse i dommen eller kendelsen i 1. instans.

Fagligt Fælles Forbund 3F henstiller til, at adgangen til at afhøre sagkyndige vidner, der har afgivet ensidigt indhentede erklæringer, præciseres, herunder at det fastslås, at sagens parter har lige adgang til at føre sagkyndige, som forud for eller under en retssag har afgivet en ensidigt indhentet erklæring, som vidne, og at adgangen til at føre sagkyndige vidner begrænses, således at det kun kan ske i situationer, hvor parterne er enige herom, eller retten ud fra en konkret vurdering finder, at erklæringen er uklar og vidnets personlige forklaring derfor er nødvendig.

Der indføres med lovforslaget mulighed for, at parternes egne eksperter, i de tilfælde, hvor parterne i medfør af den foreslåede bestemmelse i retsplejelovens § 209 a har fået tilladelse til at bruge sagkyndige eksperter i stedet for eller som supplement til syn og skøn – som udgangspunkt kan påhøre afhøringen af hinanden og eventuelle skøns mænd og – med rettens tilladelse – rådføre sig med hinanden, inden de svarer. Dette svarer til, hvad der gælder for afhøring af skøns mænd, jf. retsplejelovens § 206.

I tilfælde, hvor der ikke er givet tilladelse til at bruge egne eksperter efter sagsanlægget, men hvor en part fremlægger sagkyndige erklæringer, som er indhentet inden sagsanlægget, vil det følge af almindelige principper, at en eventuel afhøring i retten af den sagkyndige må være begrænset til uddybning af den sagkyndiges egen erklæring. Justitsministeriet kan i den forbindelse tilslutte sig Retsplejerådets opfattelse (betænkningens side 66), hvorefter denne retsstilling bør fastholdes, idet det vil være en omgåelse af reglerne om syn og skøn, hvis en part i retten kan føre sagkyndige vidner, der kan udtale sig om indholdet og konklusionerne i skønsrapporten. Lovforslaget indeholder som følge heraf ikke bestemmelser, der tager sigte på regulering heraf. Det bemærkes i den forbindelse, at det i den enkelte sag er op til retten på baggrund af parternes begæring at træffe afgørelse om bevisførelse, herunder hvilke vidner der skal føres, jf. retsplejelovens §

340. *Justitsministeriet finder ikke, at der er behov for yderligere præciseringer af dette spørgsmål i lovforslagets almindelige bemærkninger.*

For så vidt angår forslaget om, at der bør åbnes mulighed for anvendelse af billed- eller lydoptagelse i tilfælde, hvor flere sagkyndige afgiver forklaring sammen, således at der ikke vil være behov for at gengive de sagkyndiges forklaringer i en dom eller kendelse, bemærkes, at der ikke i retsplejeloven stilles krav om, at der i rets- eller dombogen skal optages en fuldstændig gengivelse af forklaringer afgivet under hovedforhandlingen i en civil sag. Justitsministeriet finder bl.a. under hensyn hertil ikke, at der på nuværende tidspunkt er anledning til at overveje anvendelse af billed- eller lydoptagelse i sager, hvor flere sagkyndige i medfør af den foreslåede bestemmelse i retsplejelovens § 209 a, stk. 2, afgiver forklaring sammen.

2.4. Øvrige forslag

Advokatrådet peger på, at der selv med de ændringer, der foreslås gennemført i ovennævnte betænkning, fortsat er en meget betydelig forskel på reglerne om bevisførelse i civile sager for de almindelige domstole og retstilstanden inden for voldgift, hvor der er langt friere adgang til at indhente ensidigt indhentede erklæringer. Denne forskel forekommer efter Advokatrådets opfattelse ikke velbegrundet, navnlig i sager mellem erhvervsdrivende eller sager mellem erhvervsdrivende og det offentlige.

Advokatrådet bemærker endvidere, at Retsplejerådets forslag som påpeget i betænkningens indledning kan give anledning til øgede sagsomkostninger, herunder f.eks. hvis der gennemføres syn og skøn ved flere skønsmand, gennemføres et nyt syn og skøn, eller hvis det aftales at inddrage ensidigt indhentede sagkyndige erklæringer i bevisførelsen. Dette kunne være endnu en anledning for Retsplejerådet til at analysere, hvorvidt reglerne om sagsomkostninger i civile sager for domstolene trænger til en revision.

Voldgift er karakteriseret ved, at parterne i stedet for at gå til domstolene, lader en privat voldgiftsret afgøre tvisten mellem dem med bindende virkning. Voldgiftsretten behandler tvisten i overensstemmelse med de retningslinjer, som parterne har aftalt for sagens behandling, og voldgift adskiller sig derved fra den retssagsbehandling som pågår ved de almindelige domstole, og som er underlagt retsplejelovens regler om den borgerlige retspleje. Henset til de grundlæggende forskelle mellem behandlingen ved voldgift og de almindelige domstole finder Justitsministeriet ikke, at der er

anledning til at foreslå yderligere ændringer i adgangen til at fremlægge sagkyndige erklæringer, end de af Retsplejerådet foreslåede. Justitsministeriet bemærker i den forbindelse, at parterne i en civil sag har mulighed for at indgå aftale om at lade en tvist afgøre ved voldgift med de dertilhørende muligheder for bevisførelse.

For så vidt angår Advokatrådets bemærkning om, at lovforslaget kunne være (endnu) en anledning for Retsplejerådet til at se på reglerne om sagsomkostninger i civile sager, kan Justitsministeriet oplyse, at Retsplejerådet i efteråret 2016 er påbegyndt et arbejde med at se på retsafgiftsområdet med henblik på at vurdere, om de nuværende regler om retsafgifter fungerer efter hensigten. Der er ikke på nuværende tidspunkt taget stilling til, hvilket emne Retsplejerådet herefter skal behandle.

Sø- og Handelsretten tiltræder Retsplejerådets bemærkninger om, at navnlig ensidigt indhentede erklæringer og brug af egne eksperter er særligt velegnet i sager, hvori der medvirker sagkyndige retsmedlemmer. Sø- og Handelsretten bemærker i den forbindelse, at sagkyndige retsmedlemmer ikke kan erstatte bevismidler tilvejebragt af parterne, men at de kan resultere i en mere kvalificeret bevisbedømmelse af de bevismidler, som er omhandlet i rådets betænkning.

Sø- og Handelsretten finder desuden, at den foreslåede bestemmelse i retsplejelovens § 341 a på en hensigtsmæssig måde regulerer bevisførelsen og anvendelsen af juridiske responsa.

Håndværksrådet er af den opfattelse, at behovet for yderligere skøns-mænd og sagkyndige erklæringer vil blive minimeret, hvis man sikrer den fornødne sagkyndige og tekniske ekspertise i dommerpanelet. Håndværksrådet foretrækker derfor en øget brug af sagkyndige dommere frem for at en udvidet adgang til at anvende flere skøns-mænd og partsindhentede sagkyndige erklæringer og bemærker, at en sådan udvidet adgang tillige vil kunne fordyre i forvejen bekostelige retssager væsentligt samt forlænge sagsbehandlingstiden. Håndværksrådet bemærker desuden, at den beskeden brug af sagkyndige retsmedlemmer skyldes ringe honorering.

Som anført i lovforslagets almindelige bemærkninger pkt. 2.2.2.3, var det i forarbejderne til domstolsreformen, der trådte i kraft i 2007, forudsat, at der fremover skulle beskikkes væsentligt flere sagkyndige retsmedlemmer, også i handelssager, end det hidtil havde været tilfældet. Det kan dog konstateres, at der foreløbig ikke er sket nogen nævneværdig stigning i antal-

let af sager, hvor der medvirker sagkyndige retsmedlemmer ud over sager ved Sø- og Handelsretten og i sager, hvor sagkyndig medvirken er særlig foreskrevet, som f.eks. boligretssager.

Justitsministeriet er dog enig med Retsplejerådet i, at der behov for at indhøste yderligere erfaringer, og at der således ikke på nuværende tidspunkt er anledning til at overveje ændringer i de gældende regler herom. Der henvises i den forbindelse til lovforslagets almindelige bemærkninger pkt. 2.2.3.

Justitsministeriet kan i den forbindelse tilslutte sig Retsplejerådets betragtning om, at man let kan forestille sig, at den foreslåede adgang til, at parterne i enighed kan vælge at bruge egne ekspertvidner, i praksis vil kunne suppleres med medvirken af sagkyndige retsmedlemmer på en hensigtsmæssig måde, der udnytter mulighederne for samspil, og at det således vil være nærliggende, at forslaget om at give parterne mulighed for at bruge egne eksperter i stedet for syn og skøn i praksis vil blive kombineret med en udvidet brug af sagkyndig retsmedlemmer (betænkningen side 67 f.).

Funktionærernes og Tjenestemændenes Fællesråd finder, at betænkningen giver anledning til at rejse spørgsmålet om privates mulighed for at forelægge en sag for Retslægerådet og peger i den forbindelse på, at det er meget bekosteligt for en sagsøger at skulle anlægge en sag ved domstolene og først senere få undersøgt, om der er grundlag for kravet. Rådet bemærker i den forbindelse, at spørgsmålet har været overvejet flere gange tidligere, men at det bør overvejes, om de hensyn, der tidligere har været gjort gældende, fortsat er relevante henset til de krav, der gælder i dag i forhold til forelæggelse for Retslægerådet.

Spørgsmålet om eventuelt at indføre adgang for private til at forelægge spørgsmål for Retslægerådet er blevet overvejet ved flere lejligheder, senest i betænkning nr. 1196/1990 om Retslægerådet. Disse overvejelser har ført til, at man ikke har kunnet anbefale at give private adgang til at forelægge spørgsmål for Retslægerådet. Justitsministeriet har ikke aktuelle overvejelser om at foreslå ændringer af lov om Retslægerådet, hvorefter Retslægerådet har til opgave at afgive lægevidenskabelige og farmaceutiske skøn til offentlige myndigheder.

3. Lovforslaget

Der er i lovforslaget alene foretaget redaktionelle ændringer i forhold til det lovudkast, der var en del af Retsplejerådets betænkning n. 1558/2016 om reform af den civile retspleje IX (Sagkyndig bevisførelse mv.), herunder mindre justeringer af sproglig og lovteknisk karakter.